

**ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

НІКІТІНСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ПАВЛОВИЧ

УДК 343.985:343.712

**РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ РОЗПОРЯДЖЕННЯМ БЮДЖЕТНИМИ КОШТАМИ
У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор
САІНЧИН Олександр Сергійович,
Херсонський державний університет,
завідувач кафедрою галузевого права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
СКУЛИШ Євген Деонезійович,
Науково-дослідний інститут інформатики і права
Національної академії правових наук України,
керівник науково-дослідного центру правового
забезпечення інформаційної і національної безпеки;

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
КОЗАЧЕНКО Олександр Іванович,
Навчально-науковий інститут права імені князя
Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «МАУП», професор
кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності.

Захист дисертації відбудеться «15» вересня 2021 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.142.05 ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у Міжнародному бібліотечно-інформаційному центрі ім. Ярослава Мудрого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

Автореферат розіслано «17» серпня 2021 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**



Ю. П. Тимошенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Відповідно до ст. 95 Конституції України бюджетна система нашої держави будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами, а у ст. 49 Конституції України зазначено, що у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно. Відповідно до Програми економічних реформ в Україні на 2014–2019 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» було взято курс на підвищення якості медичної допомоги. Стан здоров'я населення, згідно з положеннями стратегії Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) «Здоров'я для всіх», ключових засад Європейської політики в охороні здоров'я «Здоров'я – 2020», є одним із головних напрямів сучасної політики держави у сфері здоров'я (ВООЗ, 2020). Ще у 2017 р. для реалізації вказаних положень було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я» (т. зв. Закон про автономізацію). У бюджеті на 2020 р. у галузі медицини в Україні було передбачено 191 млрд грн, на програму медичних гарантій – 123 млрд грн, на закупівлю ліків – 9,5 млрд грн, на оплату послуг первинної медичної допомоги за програмою медичних гарантій Національної служби здоров'я України (НСЗУ) – 15,2 млрд грн, а для реалізації програми у бюджеті передбачено 2 млрд грн, на закупівлю вакцини від COVID-19 державою виділено 2,6 млрд грн.

Ревізією окремих питань фінансово-господарської діяльності Міністерства охорони здоров'я України за період з 1 січня 2016 р. по 31 грудня 2020 р. встановлено порушень, які призвели до матеріальної шкоди (втрат), на суму 1 млрд 169 млн грн та інших порушень фінансової дисципліни на суму 107 млн грн. Упродовж 2016–2020 рр. підрозділами досудового слідства за ознаками ст. ст. 191, 210, 211 КК України у рамках розкрадання бюджетних коштів розслідувалося 542 кримінальні провадження, за якими 136 рішень суду набрали законної сили. Наразі простежується відсутність теоретико-методологічних основ розслідування злочинів, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я, що призводить до труднощів і суперечностей у формуванні відповідних окремих криміналістичних методик, знижує наукову та практичну цінність рекомендацій, ускладнює їхнє впровадження в практику.

Наукове забезпечення протидії злочинності в бюджетній сфері є важливим завданням усіх наук кримінально-правового циклу. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти цієї проблеми досліджували українські вчені: А. М. Бойко, О. З. Гладун, Н. О. Гуторова, О. О. Дудоров, О. Г. Кальман, М. І. Мельник, В. М. Руфанова, М. І. Хавронюк та інші. Вони були предметом дослідження докторських дисертацій іноземних науковців Ю. М. Демидова та А. В. Макарова, кількох кандидатських наукових праць.

Суттєва увага цим проблемам приділяється й у теорії оперативно-розшукової діяльності. Зокрема, їм було присвячено докторську дисертацію В. І. Василичука, наукові праці Р. К. Антонова, О. Ю. Заблоцької, В. В. Коряка,

Д. Й. Никифорчука, І. В. Сервецького, Л. П. Скалозуба, В. Р. Сливенка, А. О. Шелехова та інших учених.

У криміналістичній науці вказані питання концептуально залишаються малодослідженими. Суттєве значення для їхнього вирішення мають теоретичні концепції та практичні рекомендації, викладені у працях дослідників: О. М. Бандурки, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, О. М. Васильєва, І. О. Возгріна, А. Ф. Волобуєва, Т. С. Волчецької, Ю. П. Гармаєва, В. Г. Гончаренка, А. В. Дулова, В. А. Журавля, Г. Г. Зуйкова, А. В. Іщенко, Н. С. Карпова, Н. І. Клименко, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалової, В. П. Корж, О. Є. Користіна, В. Є. Корноухова, В. С. Кузьмічова, В. В. Лисенка, О. Ф. Лубіна, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, Г. А. Матусовського, В. О. Образцова, В. Д. Пчолкіна, О. Р. Россинської, М. В. Салтевського, О. С. Саїнчина, М. О. Селиванова, Р. Л. Степанюк, Л. Д. Удалової, П. В. Цимбала, С. С. Чернявського, В. Ю. Шепітька, Б. В. Щура, О. О. Юхна, М. П. Яблокова та ін.

За останні роки на монографічному рівні низку наукових робіт (Р. Л. Степанюк (2012), А. П. Запотоцького (2017), О. Ю. Камишанського (2018), Ю. О. Ліпін (2019) було присвячено методиці розслідування розкрадань бюджетних коштів, проте комплексного наукового аналізу розслідування злочинів у бюджетній сфері охорони здоров'я досі не проводилося. До того ж чимало питань залишаються дискусійними, а твердження науковців суперечливими, з огляду на що вони потребують подальшого дослідження з метою розвитку та вдосконалення. Вказані обставини обумовили доцільність та актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до: Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015) та Плану заходів щодо її реалізації (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р.); Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр. (Наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275). Дисертацію виконано як частину Загального плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2015–2019 рр.: «Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми» (ДР № 0113U007698).

Тему дисертації затверджено Вченою радою ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» 28 жовтня 2015 р. (протокол № 9) та уточнено 26 вересня 2018 р. (протокол № 9).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є визначення криміналістичних теоретичних засад формування та реалізації методики розслідування правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я України.

Для реалізації зазначеної мети, необхідно виконати такі *завдання*:

- узагальнити сучасні підходи та сформулювати поняття правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я, визначити їхні ознаки та місце в структурі економічної злочинності;
- розробити криміналістичну класифікацію правопорушень і криміналістичну класифікацію окремих методик розслідування правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я;
- з'ясувати сутність, структуру та здійснити аналіз елементів криміналістичної характеристики правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я;
- з'ясувати сучасний стан наукового забезпечення та удосконалити структуру окремої криміналістичної методики;
- визначити сутність ситуаційного підходу в методиках розслідування правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я;
- навести типові тактичні ситуації та запропонувати тактичні операції розслідування правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я;
- окреслити особливості взаємодії правоохоронних і контролюючих органів з громадськими організаціями та засобами масової інформації при розслідуванні правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я;
- розкрити можливості використання спеціальних знань у розслідуванні правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час досудового розслідування правопорушень, пов'язаних з розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я.

Предмет дослідження розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я.

Методи дослідження. У ході дослідження використано комплекс методів наукового пізнання дійсності, в основу якого покладено загальний діалектичний метод. За його допомогою теоретичні засади методики розслідування правопорушень, учинених у бюджетній сфері України, розглянуто у їхньому розвитку та взаємозв'язку, взаємовпливу як між собою, так і з практичною діяльністю правоохоронних й інших державних органів.

Також застосовано спеціальні наукові методи дослідження: *формально-логічний* – при розробленні наукових передумов формування та загальних положень методики розслідування правопорушень, учинених у бюджетній сфері (розділи 2, 3); *системно-структурний* – дав змогу диференціювати та класифікувати окремі різновиди правопорушень цієї групи, елементи їхніх механізмів, а також систематизувати відповідні криміналістичні методики розслідування (розділи 1, 2); *порівняльно-правовий* – здійснено аналіз вітчизняного та іноземного законодавства в аспекті визначення та класифікації правопорушень у бюджетній сфері (підрозділи 1.1, 1.2); *історико-правовий* – для дослідження генезису формування законодавства щодо протидії злочинності в бюджетній сфері (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 3.2); *конкретно-соціологічні* методи (анкетування, опитування, інтерв'ювання) – для збору інформації про механізми

зазначених правопорушень, особливості їхнього розслідування; *статистичні методи* (групування, зведення, аналіз кількісних показників) – для узагальнення результатів аналізу матеріалів слідчої та судової практики (підрозділи 1.2, 1.3, 2.2, 3.1, 3.2); *логіко-нормативний метод* – для аналізу нормативно-правових актів з питань, що мають значення для методики розслідування правопорушень у бюджетній сфері (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 2.3, 3.2).

Інформаційну та емпіричну основу дисертації становлять узагальнення практики розслідування правопорушень, учинених у бюджетній сфері України, зокрема матеріали 542 кримінальних проваджень, результати опитування 56 прокурорів, 124 слідчих, 80 працівників оперативних підрозділів МВС та ДФС України, які брали участь у виявленні та розслідуванні правопорушень зазначеної категорії. Також проаналізовано статистичні та аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора (Генеральної прокуратури України), МВС України, Рахункової палати України, Державної аудиторської служби України, Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого антикорупційного суду України, оприлюднені матеріали слідчої практики, політико-правову публіцистику та довідкові видання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень теоретичних засад методики розслідування правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я України, у ході якого сформульовано низку наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, що відзначаються вагомою теоретичною та практичною сутністю, а також характеризуються науковою новизною, зокрема:

вперше:

- з позицій криміналістики обґрунтовано доцільність розгляду бюджетної сфери охорони здоров'я України як своєрідної сфери діяльності, пов'язаної з формуванням, розподілом і використанням бюджетних коштів, розпорядженням іншим державним, комунальним майном; виокремлено злочини, характерні для цієї сфери, встановлено їхні ознаки і розглянуто співвідношення з економічними злочинами як окремого та загального поняття;

- запропоновано криміналістичну класифікацію правопорушень у бюджетній сфері охорони здоров'я України залежно від типу економічної діяльності, її галузі, кримінально-правової кваліфікації діянь, масштабу (загальних ознак механізму) злочинної діяльності;

- сформовано криміналістичну класифікацію окремих методик розслідування правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я України, залежно від їхньої предметної області та функціонального призначення;

- розроблено основи комплексних методик розслідування розкрадань і службових правопорушень корупційної спрямованості, вчинених у бюджетній сфері охорони здоров'я України, при здійсненні державних закупівель; у соціально-бюджетній сфері надання медичних послуг; правопорушень, пов'язаних зі зловживаннями при розпорядженні бюджетними коштами, державним майном у період проведення заходів протидії пандемії COVID-19;

удосконалено:

– поняття правопорушень у бюджетній сфері, які запропоновано визначити як передбачені Кримінальним кодексом України суспільно небезпечні, винні діяння, вчинені суб'єктом злочину в сфері діяльності, пов'язаної з формуванням, розподілом і використанням бюджетних коштів охорони здоров'я, а також у зв'язку з розпорядженням іншим державним, комунальним майном;

– поняття криміналістичної характеристики правопорушень у бюджетній сфері охорони здоров'я України про найбільш типові криміналістично значущі ознаки предмета, обстановки, способів і слідів злочину, особи злочинця;

– дефініцію типової слідчої ситуації, яку запропоновано визначити як сформульовану на підставі аналізу практики розслідування правопорушень у бюджетній сфері охорони здоров'я абстраговану штучну модель, що відображає стан наявної у слідчого інформації про обставини злочину та обстановку, що склалася на відповідному етапі розслідування;

– поняття тактичної операції, під якою запропоновано тлумачити комплекс слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших заходів, спрямованих на виконання проміжного завдання розслідування у певній слідчій ситуації, а також диференціацію тактичних операцій під час досудового розслідування правопорушень у бюджетній сфері охорони здоров'я;

– наукові підходи до трактування взаємодії як узгодженої спільної діяльності уповноважених суб'єктів, що полягає у застосуванні засобів, прийомів і методів збирання, дослідження, оцінки та використання доказів, з метою виявлення, розслідування, судового розгляду правопорушень і запобігання їм, а також класифікацію форм взаємодії правоохоронних і контролюючих органів при розслідуванні зазначеної категорії правопорушень;

дістали подальшого розвитку:

– положення криміналістичної науки щодо відомостей про предмет правопорушень у бюджетній сфері охорони здоров'я, способи вчинення, типові сліди, обстановку посягань та особу злочинців як елементи криміналістичної характеристики;

– теоретичні та практичні основи використання спеціальних знань при розслідуванні правопорушень у бюджетній сфері охорони здоров'я, зокрема уявлення про поняття спеціальних знань у широкому та вузькому сенсі, форми їхнього використання під час досудового кримінального провадження;

– пропозиції щодо збільшення кримінального покарання за розкрадання бюджетних коштів у період проведення заходів протидії поширенню будь-яких пандемій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені у дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

– *практичній діяльності* з розслідування окремих різновидів правопорушень, учинених у бюджетній сфері України (Акт впровадження Апеляційного суду м. Києва від 2 серпня 2012 р.);

– *науково-дослідній сфері* – з метою подальшого розвитку та удосконалення наведених положень, а також як підґрунтя для формування і реалізації окремих

криміналістичних методик розслідування (Акт Навчально-наукового інституту права ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» від 14 січня 2021 р.);

– *навчальному процесі* – у закладах вищої освіти під час викладання навчальної дисципліни «Криміналістика» та спеціальних курсів з розслідування економічних правопорушень, підвищення кваліфікації прокурорів, слідчих, працівників оперативних підрозділів, суддів, підготовки підручників, навчальних посібників, навчально-методичних матеріалів (Акт упровадження у навчальний процес Херсонського державного університету від 24 квітня 2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Усі сформульовані положення та висновки обґрунтовано на підставі власних досліджень автора. У роботі використано положення статті, написаної у співавторстві з О. С. Саїнчим, у якій внеском дисертанта є визначення окремих підстав розмежування понять «розслідування правопорушень розкрадання бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я».

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Економіка, фінанси, облік та право в Україні та світі» (м. Полтава, 10 лютого 2021 р.); «Україна у сучасному міжнародному просторі» (м. Одеса, 16–18 лютого 2021 р.); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених Херсонського державного університету (м. Херсон, 31 березня 2021 р.); «Актуальні питання судової експертизи і криміналістики» (м. Харків, 15–16 квітня 2021 р.); «Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації» (м. Харків, 16 квітня 2021 р.); «European scientific discussions» (м. Рим, 23–25 травня 2021 р.); «Сучасне правотворення: питання теорії та практики» (м. Дніпро, 4–5 червня 2021 р.).

Публікації. Основні результати дисертації, висновки та пропозиції висвітлено у 11 наукових працях, з яких чотири статті – опубліковані у збірниках, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – в іноземному науковому виданні, шість тез – у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, логічно об'єднаних у вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 300 сторінок, з них основного тексту – 178 сторінок. Список використаних джерел налічує 250 найменувань і займає 19 сторінок. Три додатки розміщено на 30 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковою тематикою; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, сформульовано методологічну основу дослідження; висвітлено наукову новизну, науково-теоретичне та практичне значення одержаних результатів; наведено

відомості про апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Криміналістичний аналіз кримінальних правопорушень, пов'язаних із розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 *«Кримінально-правова характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних з розпорядженням бюджетними коштами»* підкреслено, що згідно з перевіркою фінансово-господарської діяльності Міністерства охорони здоров'я України за останні п'ять років встановлено порушень, які призвели до матеріальної шкоди (втрат), на суму 1 млрд 169 млн грн та інших порушень фінансової дисципліни на суму 107 млн грн. За цей період підрозділами досудового слідства за ознаками ст. ст. 191, 210, 211 КК України у рамках розкрадання бюджетних коштів розслідувалося 542 кримінальні провадження, за якими 136 рішень суду набрали законної сили. У ході досудового розслідування додатково виявилися 26 правопорушень за ознаками ст. ст. 364–368 КК України (корупційних дій посадових осіб, службової недбалості, зловживання владою та службовим становищем). Констатовано достатність кримінально-правового та законодавчого забезпечення протидії розкраданню бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я. Підтримано думку про доцільність збільшення покарання за розкрадання бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я під час проведення протиепідемічних заходів в Україні.

У підрозділі 1.2 *«Криміналістична класифікація правопорушень, пов'язаних з порушенням бюджетного законодавства»* зазначено, що з погляду криміналістики розкрадання бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я можна розділити на дві великі класифікаційні групи: 1) умисні; 2) необережні.

Залежно від стадії бюджетного процесу, виокремлено злочини, що вчиняються: а) при складанні проєктів бюджетів; б) при розгляді проєктів і прийнятті рішень про бюджети галузі та місцевих бюджетів; в) при виконанні бюджетів; г) при звітуванні про виконання бюджетів.

Натомість залежно від предмета посягання, окреслено злочини, предметом посягання яких є: а) бюджетні кошти; б) інші державні кошти; в) інше державне або комунальне майно.

За метою злочинної діяльності охарактеризовано два різновиди діянь: а) злочини, головною ціллю яких є збагачення за рахунок бюджетних коштів, іншого державного та комунального майна; б) злочини, що не пов'язані зі збагаченням за рахунок бюджетних коштів, іншого державного або комунального майна. Акцентовано на необхідності вивчення іноземного досвіду, зокрема досліджено тематику курсу лекцій «Криміналістична проблематика сучасних організованих економіко-фінансових правопорушень в Польщі (стан, вчинення та боротьба (протидія, розкриття та переслідування)», що викладається на факультеті права та адміністрації Університету ім. А. Міцкевича в м. Познань (Республіка Польща), що з-поміж іншого містить питання протидії злочинним і патологічним «приватизаційним процесам»; розкраданню «коштів» фондів, товариств і комітетів; злочинному (шахрайському) використанню державних

субвенцій; злочинам, пов'язаним з організацією та реалізацією замовлень і відкритих торгів.

У підрозділі 1.3 *«Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень, пов'язаних із розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я»*, на підставі змісту поняття криміналістичної характеристики розкрадань бюджетних коштів (А. Ф. Волобуєв, В. Ф. Єрмолович), окреслено визначення найбільш характерних елементів для певної множини правопорушень, зокрема тих, що вчиняються у бюджетній сфері охорони здоров'я України. Такими є предмет, обстановка, способи, сліди злочину та особа злочинця. Кожний з названих елементів має свою внутрішню будову і специфіку, що потребує окремого дослідження. Сліди злочинів як елемент криміналістичної характеристики злочинів, відноситься до переліку основних. Типовими носіями матеріальних слідів є: а) документи; б) електронні носії інформації та інші предмети злочину; в) обстановка місця події. Обстановка злочину включає в себе матеріальні, виробничі та соціально-психологічні фактори середовища, в якому вчиняється злочин. Вона може впливати на формування всіх інших елементів криміналістичної характеристики, визначати характер поведінки осіб, які беруть участь у ньому. За місцем діяльності злочини, що розглядаються, можуть вчинятися у: а) бюджетних установах; б) підприємствах державної та комунальної форми власності; в) державних соціальних фондах; г) суб'єктах підприємницької діяльності. Особа злочинця визначається винятково як посадова особа.

Розділ 2 «Організація розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Обставини, що підлягають установленню та доказуванню»* досліджено положення ст. 91 КПК України, відповідно до якої у кримінальному провадженні підлягають доказуванню: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; 4) обставини, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність, або є підставою закриття кримінального провадження. Узагальнено перелік обставин, що підлягають з'ясуванню та доказуванню під час розслідування розкрадання бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я, наведених В. М. Руфановою та Р. Л. Степанюком: 1) чи мало місце розкрадання бюджетних коштів; 2) що мало місце – умисні дії посадових осіб, зловживання владою чи злочинна недбалість; 3) у який спосіб, за допомогою яких осіб і знарядь учинено правопорушення; 4) в який час та в якому місці вчинене розкрадання; 5) обставини, за яких вчинено правопорушення; 6) особа злочинця та його співучасники, роль кожного з них у вчиненні правопорушення; 7) фінансові втрати з бюджету; 8) обставини, що сприяли

розкраданню бюджетних коштів, заходи, яких треба вжити для попередження таких злочинів.

У підрозділі 2.2 «Типові слідчі ситуації, версії та особливості проведення тактичних операцій щодо встановлення осіб, причетних до вчинення злочину», з урахуванням складної класифікаційної складової, розроблено систему слідчих ситуацій: проблемні; конфліктні; тактичного ризику; організаційно-невпорядковані; змішані (Л. Я. Драпкін). Цей підхід можливий при розробці таких слідчих ситуацій: а) причетним до злочину особам відомо про виявлення правопорушення правоохоронними органами, всі дії в межах злочинного умислу доведено до кінця або перервано; б) усім або деяким причетним до злочину особам (членам групи) невідомо про виявлення їхньої діяльності, яка повністю не припинена. Для реалізації кожної з них, необхідно виконати такі завдання: 1. Критичний аналіз і правильна криміналістична оцінка матеріалів, наданих ініціатором початку досудового розслідування (заявником, службовою особою ревізійного органу, оперативним працівником тощо); 2. Перевірка представлених джерел інформації; 3. Своєчасне прийняття обґрунтованих процесуальних рішень, вжиття заходів щодо запобігання злочинам, що готуються або тривають; 4. Подальший аналіз наявної інформації про обставини події, що розслідується; 5. Оцінка ступеня трудомісткості подальшого розслідування та вирішення питання про залучення достатніх сил і засобів, передусім, шляхом налагодження взаємодії з оперативними підрозділами та аудиторсько-ревізійними службами; 6. Висунення загальних версій про подію загалом, окремих версій про її головні обставини; 7. Оцінка слідчої ситуації, що склалася, і визначення окремих тактичних завдань розслідування; 8. Розроблення загального плану розслідування, індивідуальних планів роботи членів слідчо-оперативної групи; 9. Пошук, збирання та оцінка інформації про основні елементи предмета доказування за виявленими злочинами.

Типові тактичні операції представляють собою визначені на підставі узагальнення й аналізу слідчої практики комплекси слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших заходів, що спрямовані на вирішення типових проміжних завдань, які виникають на певних етапах розслідування у типових слідчих ситуаціях. Найбільш загальними типовими тактичними операціями, які запропоновано застосовувати при розслідуванні правопорушень у кредитно-фінансовій сфері, є: «Пошук», «Документ», «Установлення осіб, причетних до злочину», «Затримання» (Є. М. Петухов); «Доказування способу привласнення або розтрата», «Перевірка обґрунтованості визначення розміру шкоди та її відшкодування», «Фіксація злочинної діяльності за тими фактами, що були виявлені в ході ОРД», «Пошук нових носіїв інформації про злочин» (Г. С. Гарбуз); «Доказування способу привласнення або розтрата», «Перевірка обґрунтованості визначення розміру шкоди та її відшкодування», «Фіксація злочинної діяльності за тими фактами, що були виявлені в ході ОРД», «Пошук нових носіїв інформації про злочин», «Затримання», «Предмет хабара», «Інтерес хабародавця», «Статус суб'єкта злочину», «Співучасники», «Серія», «Матеріальна шкода», «Умови хабарництва», «Пошук злочинця», «Захист від зовнішнього

впливу на слідство», «Нейтралізація ненасильницького тиску на свідків (потерпілих)», «Захист свідка», «Документ» (О. В. Приходько, Р. С. Довбаш).

У підрозділі 2.3 «Взаємодія правоохоронних органів з громадськими об'єднаннями та засобами масової інформації» досліджено особливості організації взаємодії, які мають виняткове значення. Спільними умовами взаємодії визначено: 1) суворіше дотримання законності; 2) плановість; 3) швидкість, активність і широке застосування науково-технічних засобів у ході розслідування; 4) обов'язкове залучення громадськості; 5) правильне ставлення до оцінки доказів; 6) знання кожним учасником взаємодії повноважень і форм діяльності органів слідства та прокуратури; 7) суворе розмежування компетенції учасників взаємодії; 8) провідна роль слідчого та процесуального керівника в процесі взаємодії; 9) нерозголошення даних досудового слідства, а також засобів і методів, що застосовуються в оперативно-розшуковій діяльності, відносна самостійність оперативних підрозділів у виборі засобів і методів, використовуваних для здійснення оперативно-розшукових заходів відповідно до ст. 41 КПК України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Окреслено проблеми відомчої та міжвідомчої взаємодії, з-поміж яких виокремлено такі форми взаємодії слідчих і оперативних працівників та процесуальних керівників: 1) міжвідомчі форми взаємодії слідчих (слідчих і працівників поліції та ін.); 2) відомчі форми взаємодії слідчих та оперативних працівників; 3) процесуальну взаємодію (т. зв. процесуальну підпорядкованість) між слідчим і процесуальним керівником; 4) взаємодію з Державною аудиторською службою України та Рахунковою палатою України.

Розділі 3 «Тактика проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій» встановлено можливість негайного проведення огляду місця скоєння правопорушення, на якість проведення якої може вплинути загрозлива обстановка можливості знищення доказової інформації. У такому разі рекомендовано проведення слідчих (розшукових) дій, які допоможуть слідчому змодельовати картину вчиненого злочину. Наголошено, що втрачені можливості під час проведення первинного огляду місця події не можна компенсувати ні повторним, ні додатковим оглядом у зв'язку з можливим знищенням слідів злочину (імітація пожежі, затоплення приміщення, крадіжка тощо).

Акцентовано увагу на підготовці до огляду, де необхідно: 1. Реалізувати заходи щодо забезпечення охорони місця події та запобігання, ліквідації або зменшення шкідливих наслідків зі знищення доказів злочину; 2. Ознайомитися з інструкціями, наказами, які встановлюють рух документів у різних інстанціях; 3. З'ясувати спрямованість спеціальності та переконатися у кваліфікації і компетентності того фахівця, якого доцільно запросити до участі в огляді місця події, а також, за необхідності, проконсультуватися у нього щодо питань, які можуть виникнути в процесі огляду (експерти з обігу документів, судово-

економічних експертів). Огляд місця події проводиться за загальними криміналістичними принципами огляду (ст. 214 КПК України).

З'ясовано, що найбільш поширеним та ефективним засобом отримання доказової інформації при розслідуванні кримінальних правопорушень, зокрема злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я, є допит і встановлення свідків. У ст. ст. 224–226, 232, 351–354, 356 КПК України визначено порядок проведення допиту і фіксації його результатів. Свідки – службові особи: а) які давали розпорядження на проведення певних дій, що призвели до розкрадання бюджетних коштів. Наприклад, особи, які були присутні при наданні злочинного розпорядження; особи, які володіють інформацією про факти можливості/неможливості виконання злочинного розпорядження посадової особи (водії, секретарі, бухгалтери тощо); б) особи, які обслуговують матеріальні процеси списання бюджетних коштів (діяли вони умисно чи з необережністю); в) свідки з переліку осіб, які виконували роботи, але не були обізнані про їхній злочинний характер.

Вказано на можливість застосування таких негласних слідчих (розшукових) дій: а) аудіо-, відеоконтроль особи; б) накладення арешту на кореспонденцію; в) огляд і виїмка кореспонденції; г) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; д) зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця, або утримувача; е) обстеження публічно недоступних місць, житла, чи іншого володіння особи; є) спостереження за особою в публічно доступних місцях; ж) аудіо-, відеоконтроль місця; з) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; і) спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях (ст. ст. 260–274 КПК України). Акцентовано на необхідності отримання дозволу суду на проведення вказаних заходів.

У підрозділі 3.2 «Особливості використання спеціальних знань і призначення судових експертиз» підтримано думку А. Ф. Волобуєва, В. А. Журавля, В. О. Коновалової, Н. І. Клименко, О. С. Саїнчина, В. Ю. Шепітька, М. Г. Щербаковського, В. В. Чернявського та інших учених, що в кримінальній процесуальній діяльності спеціальні знання застосовуються у двох формах: 1) використання спеціальних знань у ході окремих слідчих дій; 2) у рамках проведення експертизи. Досить проблемними та специфічними, а водночас і ефективними при допомозі у вирішенні завдань кримінального провадження, є: а) консультації обізнаних осіб; б) призначення аудитів (ревізій); в) участь фахівців у підготовці окремих заходів під час розслідування; г) участь спеціалістів у слідчих (розшукових) діях і негласних слідчих (розшукових) діях; д) призначення судових експертиз.

Згідно з «Переліком основних видів судових експертиз та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта фахівцям науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України» до виду економічної експертизи віднесено три експертні спеціальності: а) дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності; б) дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій;

в) дослідження документів про фінансово-кредитні операції. У такий спосіб перша спеціальність дає змогу проводити судово-бухгалтерську, друга – експертизу економіки підприємства, а третя – фінансово-кредитну експертизу. Відповідно, ці три підвиди досліджень нині становлять вид судово-економічних експертиз в Україні.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації на основі дослідження проблем досудового розслідування правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я, сформульовано наукові положення та одержані результати, що у сукупності спрямовані на вирішення важливого наукового завдання в галузі кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи й містять практичні рекомендації щодо проведення невідкладних слідчих (розшукових) заходів та негласних слідчих (розшукових) дій.

На підставі одержаних результатів дисертаційного дослідження узагальнено такі висновки:

1. Установлено, що бюджетна сфера охорони здоров'я з позиції криміналістичного інтересу повинна розглядатися як своєрідна сфера діяльності, пов'язана з формуванням, розподілом і використанням бюджетних коштів, а також розпорядженням іншим державним і комунальним майном. Таке тлумачення дає змогу виокремити злочини, що є характерними для цієї сфери і потребують наукових досліджень в аспекті розроблення нових і вдосконалення наявних методик розслідування, а також сформулювати їхнє криміналістичне визначення, обов'язкові та додаткові ознаки.

Визначено поняття злочинів у бюджетній сфері охорони здоров'я, які потрібно розуміти як передбачені Кримінальним кодексом України суспільно небезпечні винні діяння, вчинені суб'єктами злочину в сфері діяльності, пов'язаної з формуванням, розподілом і використанням бюджетних коштів, а також у зв'язку з розпорядженням іншим державним, комунальним майном. Їхніми обов'язковими відмінними ознаками є: вчинення у специфічній сфері діяльності – бюджетній; предмет посягання (бюджетні кошти, інше державне або комунальне майно); суб'єкт злочину (особа, яка уповноважена або причетна до діяльності, пов'язаної з формуванням, розподілом і використанням бюджетних коштів, розпорядженням іншим державним, комунальним майном); вчинення злочину з використанням механізмів господарської діяльності. Натомість додатковими (факультативними) ознаками виступають корисливий мотив або недбале ставлення винної особи до своїх професійних функцій, спричинення матеріальної шкоди, насамперед, державі, місцевим громадам, а також зв'язок із порушеннями регулятивного законодавства.

2. Констатовано, що криміналістична класифікація правопорушень у бюджетній сфері залежить від типу господарської діяльності, конкретної галузі такої діяльності, кримінально-правової кваліфікації діянь, а також масштабу (загальних ознак механізму) злочинної діяльності. Правопорушення, що вчиняються у сфері

охорони здоров'я, класифіковані у такий спосіб: а) організація виконання бюджетів; б) казначейське обслуговування бюджетних коштів; в) розподіл бюджетних надходжень; г) виконання бюджетів за доходами; ґ) розподіл бюджетних асигнувань між розпорядниками та одержувачами; д) затвердження планово-кошторисної документації (кошторисів, паспортів бюджетних програм, порядків використання бюджетних коштів); е) взяття бюджетних зобов'язань; є) отримання товарів, робіт і послуг; ж) здійснення платежів відповідно до бюджетних зобов'язань; з) використання товарів, робіт і послуг для виконання заходів бюджетних програм; и) повернення кредитів до бюджету.

3. Криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень, пов'язаних із розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я, визначено на підставі змісту поняття криміналістичної характеристики розкрадань бюджетних коштів (А. Ф. Волобуєв, В. Ф. Єрмолович). До найбільш характерних елементів для більшості правопорушень, зокрема тих, що вчиняються у бюджетній сфері охорони здоров'я України, віднесено: предмет, обстановку, способи, сліди злочину та особу злочинця. Кожний з названих елементів має свою внутрішню будову і специфіку, що потребує окремого дослідження. Сліди злочинів як елемент криміналістичної характеристики злочинів, відноситься до переліку основних. Типовими носіями матеріальних слідів є: а) документи; б) електронні носії інформації та інші предмети злочину; в) обстановка місця події. Обстановка злочину включає в себе матеріальні, виробничі та соціально-психологічні фактори середовища, в якому вчиняється злочин. Вона може впливати на формування всіх інших елементів криміналістичної характеристики, визначати характер поведінки осіб, які беруть участь у ньому. За місцем діяльності злочини, що розглядаються, можуть вчинятися у: а) бюджетних установах МОЗ України; б) підприємствах державної/комунальної форми власності; в) медичних закупівлях; г) академії медичних наук; д) оплаті лікування хворих за кордоном; е) медичних закладах відомчого підпорядкування; є) медичних санаторіях-профілакторіях. Особа злочинця визначається винятково як посадова особа.

4. Узагальнено перелік обставин, що підлягають з'ясуванню та доказуванню під час розслідування розкрадання бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я: 1) чи мало місце розкрадання бюджетних коштів; 2) що мали місце умисні дії посадових осіб, зловживання владою або злочинна недбалість; 3) яким способом, за допомогою яких осіб чи знарядь вчинене правопорушення; 4) у який час і в якому місці вчинене розкрадання; 5) обставини, за яких вчинене правопорушення; 6) особа злочинця та його співучасники, роль кожного з них у вчиненні правопорушення; 7) фінансові втрати з бюджету; 8) обставини, що сприяли розкраданню бюджетних коштів, заходи, яких треба вжити для попередження таких злочинів (Р. Л. Степанюк).

5. Акцентовано, що типові слідчі ситуації, версії та особливості проведення тактичних операцій щодо встановлення осіб, причетних до вчинення злочину, розробляються з урахуванням складної класифікаційної системи слідчих ситуацій: а) проблемні; б) конфліктні; в) тактичного ризику; г) організаційно

невпорядковані; г) змішані (Л. Я. Драпкін). Цей підхід можна застосовувати при розробці таких слідчих ситуацій: а) причетним до злочину особам відомо про виявлення правопорушення правоохоронними органами, всі дії в межах злочинного умислу доведено до кінця або перервано; б) усім або деяким причетним до злочину особам (членам групи) невідомо про виявлення їхньої діяльності, яка повністю не припинена.

6. До найбільш загальних типових тактичних операцій, які запропоновано застосовувати при розслідуванні правопорушень у кредитно-фінансовій сфері охорони здоров'я, віднесено: «Пошук», «Документ», «Установлення осіб, причетних до злочину», «Затримання» (Є. М. Петухов); «Доказування способу привласнення або розтрати», «Перевірка обґрунтованості визначення розміру шкоди та її відшкодування», «Фіксація злочинної діяльності за тими фактами, що були виявлені в ході ОРД», «Пошук нових носіїв інформації про злочин» (Г. С. Гарбуз); «Доказування способу привласнення або розтрати», «Перевірка обґрунтованості визначення розміру шкоди та її відшкодування», «Фіксація злочинної діяльності за тими фактами, що були виявлені в ході ОРД», «Статус суб'єкта злочину», «Співучасники», «Серія», «Матеріальна шкода», «Пошук злочинця», «Захист від зовнішнього впливу на слідство», «Нейтралізація ненасильницького тиску на свідків (потерпілих)», «Захист свідка» (О. В. Приходько, Р. С. Довбаш).

7. Під взаємодією у криміналістиці необхідно тлумачити узгоджену спільну діяльність уповноважених суб'єктів (органів і посадових осіб), яка полягає у застосуванні засобів, прийомів і методів збирання, дослідження, оцінки та використання доказів, з метою виявлення, розслідування, судового розгляду правопорушень, запобігання їм.

Класифікацію видів і форм взаємодії при розслідуванні правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я, здійснено із застосуванням різних підстав, що дало змогу більш комплексно підійти до зазначеної проблеми. До умов взаємодії віднесено: 1) суворіше дотримання законності; 2) плановість; 3) швидкість, активність і широке застосування науково-технічних засобів у ході розслідування; 4) обов'язкове залучення громадськості; 5) правильне ставлення до оцінки доказів; 6) знання кожним учасником взаємодії повноважень і форм діяльності органів слідства та прокуратури; 7) суворе розмежування компетенції учасників взаємодії; 8) провідна роль слідчого та процесуального керівника в процесі взаємодії; 9) нерозголошення даних досудового слідства, а також засобів і методів, що застосовуються в оперативно-розшуковій діяльності, відносна самостійність оперативних підрозділів у виборі засобів і методів, використовуваних для здійснення оперативно-розшукових заходів, відповідно до ст. 41 КПК України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Окреслено проблеми відомчої та міжвідомчої взаємодії, з-поміж яких виокремлено такі форми взаємодії слідчих і оперативних працівників та процесуальних керівників: 1) міжвідомчі форми взаємодії слідчих (слідчих і працівників поліції та ін.); 2) відомчі форми взаємодії слідчих та оперативних працівників; 3) процесуальну взаємодію (т. зв. процесуальну підпорядкованість)

між слідчим і процесуальним керівником; 4) взаємодію з Державною аудиторською службою України та Рахунковою палатою України.

8. При проведенні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій установлено можливість негайного проведення огляду місця скоєння правопорушення, на якість проведення якого може вплинути загрозлива обстановка можливості знищення доказової інформації. У такому разі рекомендовано проведення слідчих (розшукових) дій, які допоможуть слідчому змодельовати картину вчиненого злочину. Потрібно брати до уваги, що втрачені можливості під час проведення первинного огляду місця події не можна компенсувати ні повторним, ні додатковим оглядом, у зв'язку з можливим знищенням слідів злочину (імітація пожежі, затоплення приміщення, крадіжка тощо). Акцентовано увагу на підготовці до огляду, де необхідно: 1. Реалізувати заходи щодо забезпечення охорони місця події та запобігання, ліквідації або зменшення шкідливих наслідків по знищенню доказів злочину; 2. Ознайомитися з інструкціями, наказами, які встановлюють рух документів у різних інстанціях; 3. З'ясувати спрямованість спеціальності та переконатися у кваліфікації і компетентності того фахівця, якого доцільно запросити до участі в огляді місця події, а також, за необхідності – проконсультуватися у нього щодо питань, які можуть виникнути в процесі огляду (експерти з обігом документів, судово-економічних експертів). Огляд місця події проводиться за загальними криміналістичними принципами огляду (ст. 214 КПК України).

З'ясовано, що найбільш поширеним та ефективним засобом отримання доказової інформації при розслідуванні кримінальних правопорушень, зокрема злочинів, пов'язаних з розкраданням бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я, є допит і встановлення свідків. У ст. ст. 224–226, 232, 351–354, 356 КПК України визначено порядок проведення допиту і фіксації його результатів. Свідки – службові особи: а) які надавали розпорядження на проведення певних дій, що призведуть до розкрадання бюджетних коштів. Наприклад, особи, які були присутні при відданні злочинного розпорядження; особи, які володіють інформацією про факти можливості/неможливості виконання злочинного розпорядження посадової особи (водії, секретарі, бухгалтери тощо); б) особи, які обслуговують матеріальні процеси списання бюджетних коштів (чи діяли вони умисно, чи з необережністю); в) свідки з переліку осіб, які виконували роботи, але не були обізнані про їхній злочинний характер.

Окреслено можливість застосування таких негласних слідчих (розшукових) дій: а) аудіо-, відеоконтроль особи; б) накладення арешту на кореспонденцію; в) огляд і виїмка кореспонденції; г) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; д) зняття інформації з електронних інформаційних систем без відома її власника, володільця, або утримувача; е) обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; є) спостереження за особою в публічно доступних місцях; ж) аудіо-, відеоконтроль місця; з) негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; і) спостереження за річчю або місцем у публічно доступних місцях (ст. ст. 260–274 КПК України). Акцентовано увагу на необхідності отримання дозволу суду на проведення вказаних заходів.

9. У широкому розумінні спеціальними знаннями в кримінальному провадженні є будь-які професійні знання, необхідні для вирішення питань, що постають під час здійснення досудового розслідування і судового провадження. У вузькому – це будь-які професійні знання обізнаних осіб, залучених сторонами до вирішення завдань кримінального провадження у встановленому законом порядку.

У кримінальній процесуальній діяльності спеціальні знання застосовуються у двох формах: 1) використання спеціальних знань у ході окремих слідчих дій; 2) у рамках проведення експертизи. Досить проблемними та специфічними, а водночас і ефективними при допомозі у вирішенні завдань кримінального провадження є: а) консультації обізнаних осіб; б) призначення ревізій; в) участь фахівців у підготовці окремих заходів під час розслідування; г) участь спеціалістів у слідчих (розшукових) діях і негласних слідчих (розшукових) діях; ґ) призначення судових експертиз.

Згідно з «Переліком основних видів судових експертиз та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта фахівцям науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України» до виду економічної експертизи віднесено три експертні спеціальності: а) дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку, рахункової палати, аудиторської служби і звітності; б) дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій; в) дослідження документів про фінансово-кредитні операції. У такий спосіб перша спеціальність дає змогу проводити судово-бухгалтерську, друга – експертизу економіки підприємства, а третя – фінансово-кредитну експертизу. Відповідно, ці три підвиди досліджень нині становлять вид судово-економічних експертиз в Україні. Запропоновано комплексну судово-економічну експертизу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Нікітінський О. П. Особливості застосування спеціальних знань та призначення судових експертиз при розслідуванні правопорушень, пов'язаних із розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 2. Т. 2. С. 178–182.

2. Нікітінський О. П. Розслідування злочинів, пов'язаних із розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я, де є ознаки службових. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2. Т. 5. С. 209–215.

3. Нікітінський О. П. Криміналістичні особливості початкового етапу розслідування розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я. *Юридична наука*. 2019. № 9. С. 144–148.

4. Нікітінський О. П. Криміналістичне поняття розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних із розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я. *Юридична наука*. 2019. № 10. С. 133–137.

5. Nikitinsky O. The Content of Forensic Examinations in the Investigation of Offenses Related to the Disposal of Budget Funds in the Field of Health Care. *European Reforms Bulletin scientific peer-reviewed journal*. 2021. No. 2. P. 68–72.

6. Нікітінський О. П. Бюро економічної безпеки: чи допоможе новий закон у розслідуванні розкрадань бюджетних коштів. *Економіка, фінанси, облік та право в Україні та світі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 10 лют. 2021 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2021. С. 60–62.

7. Саїнчин О. С., Нікітінський О. П. Слідчі ситуації та тактичні операції при розслідуванні злочинів, пов'язаних із розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я. *Україна у сучасному міжнародному просторі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 16–18 лют. 2021 р.). Одеса, 2021. С. 62.

8. Нікітінський О. П. Розслідування розкрадань бюджетних коштів у контексті нового законодавства України. Матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених Херсонського державного університету (Херсон, 31 берез. 2021 р.). Херсон, 2021. С. 26.

9. Нікітінський О. П. Поняття та способи протидії розслідуванню порушень бюджетного законодавства. *Сучасне правотворення: питання теорії та практики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 4–5 квіт. 2021 р.). Дніпро, 2021. С.

10. Нікітінський О. П. Створення бюро економічної безпеки як інструмент у розслідуванні розкрадань бюджетних коштів. *Злочинність і протидія їй в умовах сингулярності: тенденції та інновації*: матеріали наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті члена правління кримінологічної асоціації України професора Тетяни Андріївни Денисової (Харків, 16 квіт. 2021 р.) / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2021. С. 330–332.

11. Нікітінський О. П. Правовий аналіз закону про створення бюро економічної безпеки в Україні. *European scientific discussions*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Рим, 23–25 трав. 2021 р.). Рим, 2021. С. 491–494.

АНОТАЦІЯ

Нікітінський О. П. Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із розпорядженням бюджетними коштами у сфері охорони здоров'я. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». – Київ, 2021.

У дисертації на основі дослідження комплексу питань, що виникають під час розслідування правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я, сформульовано наукові положення та одержано результати, що у сукупності спрямовані на вирішення важливого наукового завдання в галузі криміналістичної методики й містять практичні рекомендації щодо збирання доказів у кримінальних провадженнях зазначеної категорії.

Розроблено наукові основи комплексної криміналістичної методики розслідування правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я, в умовах нового кримінального процесуального законодавства, визначено її місце в

системі видових (внутрішньовидових) і позавидових методик, а також структуру криміналістичної характеристики, до якої включено такі елементи: спосіб підготовки, вчинення та приховування злочинів (включаючи знаряддя і засоби); обстановку вчинення та слідову картину; відомості про осіб, які вчинили злочини; предмет злочинного посягання.

Визначено організаційно-тактичні засади проведення окремих слідчих (розшукових) дій при розслідуванні правопорушень, учинених у бюджетній сфері охорони здоров'я: огляд місця події (місця укриття, стеження за об'єктом до вчинення; втечі (відходу) злочинців з місця події; де злочинці покинули знаряддя злочину); допит очевидців, потерпілого, свідків, підозрюваного; обшук; пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент.

Окреслено порядок проведення, фіксації та використання результатів таких негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії, як: зняття інформації з телекомунікаційних мереж та встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; візуальне спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль особи, місця; зняття інформації з електронних інформаційних систем; контроль за вчиненням злочину; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи.

Ключові слова: розслідування, розкрадання бюджетних коштів у сфері охорони здоров'я, криміналістична характеристика, кримінальне провадження, слідча ситуація, слідча (розшукова) дія, негласна слідча (розшукова) дія, спеціальні знання.

АННОТАЦИЯ

Никитинский А. П. Расследование уголовных правонарушений, связанных с распоряжением бюджетными средствами в сфере здравоохранения. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – ЧАО «Высшее учебное заведение «Межрегиональная Академия управления персоналом». – Киев, 2021.

В диссертации на основе исследования комплекса вопросов, возникающих при расследовании правонарушений, совершенных в бюджетной сфере здравоохранения, сформулированы научные положения и получены результаты, которые в совокупности направлены на решение важного научного задания в области криминалистической методики и содержат практические рекомендации по сбору доказательств по уголовным производствам указанной категории.

Разработаны научные основы комплексной криминалистической методики расследования преступлений, совершенных в бюджетной сфере здравоохранения, в условиях нового уголовного процессуального законодательства, определено ее место в системе видовых (внутривидовых) и позавидовых методик, а также структуру криминалистической характеристики,

в которую включены следующие элементы: способ подготовки, совершения и сокрытия преступлений (включая орудия и средства); обстановку совершения и следовую картину; сведения о лицах, совершивших преступление; предмет преступного посягательства.

Способ совершения правонарушений в бюджетной сфере здравоохранения систематизированы по этапам преступной деятельности: подготовка к совершению; непосредственное совершение и сокрытие следов преступления. Все объекты, содержащие следовую информацию, условно разделены на следующие группы: средства совершения; другие вещи материального мира; орудия или средства преступной деятельности; электронно-цифровые следы; память людей. Предметом непосредственного посягательства являются материальные ценности из корыстных побуждений, правонарушения совершаются с прямым умыслом и чаще всего в составе организованной группы или преступной организации.

Структуру раскрытия преступлений в исследуемой сфере составляют: следовательные (розыскные) действия, направленность и последовательность которых зависят от ситуации расследования; негласные следственные (розыскные) действия в рамках досудебного расследования, направленные на решение поисковых задач и выполнения поручений следователя.

Определены организационно-тактические основы проведения отдельных следственных (розыскных) действий при расследовании преступлений, совершенных в бюджетной сфере здравоохранения: осмотр места происшествия (места укрытия, слежение за объектом к совершению; побега (ухода) преступников с места происшествия; где преступники покинули орудие преступления), допрос очевидцев, потерпевшего, свидетелей, подозреваемого; обыск; предъявление для опознания, следственный эксперимент.

Установлен порядок проведения, фиксации и использования результатов таких негласных следственных (розыскных) действий по уголовным производствам исследуемой категории, как: снятие информации с телекоммуникационных сетей и установления местонахождения радиоэлектронного средства; визуальное наблюдение за лицом, вещью или местом; аудио-, видеоконтроль лица, места; снятие информации с электронных информационных систем; контроль за совершением преступления; обследование публично недоступных мест, жилища или иного владения лица.

Установлено, что наиболее распространенной формой применения специальных знаний в уголовном производстве начатых в связи с расследованием правонарушений, совершенных в бюджетной сфере здравоохранения, является привлечение эксперта и проведение экспертизы (дактилоскопическая, химическая, компьютерных средств, сетей и приборов, криминалистическое исследование вещей и материалов, судебно-психиатрическая экспертиза подозреваемых, судебно-биологическая экспертиза вещественных доказательств, судебно-бухгалтерская и судебно-экономическая).

Ключевые слова: расследование, хищения бюджетных средств в сфере здравоохранения, криминалистическая характеристика, уголовное производство,

следственная ситуация, следственное (сыскное) действие, негласное следственное (сыскное) действие, специальные знания.

SUMMARY

Nikitinsky O. P. Investigation of criminal offenses related to the disposal of budget funds in the field of healthcare. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for a candidate's degree in law, specialty 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operative-search activity. – PJSC «Higher Educational Institution «Interregional Academy of Personnel Management». – Kyiv, 2021.

In the dissertation on the basis of research of a complex of the questions arising during the investigation of the offenses committing in the budgetary sphere of health care, the scientific positions are formulated and the results which together are directed on the decision of an important scientific problem in the field of criminological technique and contain practical recommendations on collecting evidence in criminal proceedings of this category are obtained.

The scientific bases of complex forensic methods of investigation of offenses committed in the budget sphere of health care in the new criminal procedural legislation are developed, its place in the system of species (intraspecific) and non-species methods is determined, the structure of forensic characteristics, which includes the following elements: the method of preparation, commission and concealment of crimes (including tools and means); the situation of the commission and the trace picture; information about the perpetrators and the person (persons); subject of criminal encroachment are developed too.

The organizational and tactical principles of conducting certain investigative (search) actions in the investigation of offenses committed in the budgetary sphere of health care are determined: inspection of the scene (place of shelter, surveillance of the object before the commission; escape (departure) of criminals from the scene; where the criminals left the tools of the crime); interrogation of eyewitnesses, victim, witnesses, suspect; search; presentation for identification, investigative experiment.

The order of carrying out, fixing and using the results of such covert investigative (search) actions in criminal proceedings of the studied category are determined, that are: removal of information from telecommunication networks and establishment of the location of the electronic means; visual observation of a person, thing or place; audio, video control of the person, place; removal of information from electronic information systems; control over the commission of a crime; inspection of publicly inaccessible places, housing or other property of a person.

Key words: investigation, embezzlement of budget funds in the field of health care, forensic characteristics, criminal proceedings, investigative situation, investigative (search) action, covert investigative (search) action, special knowledge.

Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 0,9.
Підписано до друку 12.08.2021. Замовлення 241.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (098) 455-41-17
E-mail: lesya3000@ukr.net